

Woensdag 30 maart 2022

TivoliVredenburg – Hertz – 20.00 uur

RAY CHEN & AANVOERDERS BERLINER PHILHARMONIKER

Ray Chen viool

Noah Bendix-Balgley viool

Amihal Grosz altviool

Stephan Koncz cello

Hugo Wolf 1860 - 1903

Italiaanse Serenade (1887)

Wolfgang Amadeus Mozart 1756 - 1791

Adagio KV 546 (1788) en Fuga KV 426 (1783)

Eugène Ysaÿe 1858 - 1931

Sonate voor twee violen (1915)

Deel één: *Poco lento, maestoso – Allegro fermo*

Jean Françaix 1912 - 1997

Strijktrio (1933)

Allegretto vivo; Scherzo - vivo

Andante; Rondo - vivo

Pauze

Maurice Ravel 1875 - 1937

Strijkkwartet (1904)

Allegro moderato; Assez vif

Très lent; Vif et agité

Hugo Wolf - Italiaanse Serenade

Deze Oostenrijkse componist is nu vooral bekend om zijn liederen, maar hij was ook actief in andere genres, zoals opera, orkestmuziek en het strijkkwartet. Daarnaast was hij een muziekcriticus die van zijn hart geen moordkuil maakte. Van Brahms moest hij na een incident niets meer hebben, maar Wagner was zijn held. Wolf was het toonbeeld van een artiest die groots en meeslepend wilde leven met alle

bijbehorende ups en downs. Componeren kwam voor hem meer uit een impuls dan uit een doordacht plan. Zijn relatie met de Weense muziekcultuur waarin hij verkeerde, was dan ook op zijn zachtst gezegd turbulent en ook in privé-zaken bood zijn geboorteland hem niet wat hij hoopte. Hij was een dromer van nature en dan volstrekt serieus toen hij als Oostenrijker meende dat het beneden de Alpen met de liefde helemaal goed zou komen. Die opvatting, die een illusie bleef, verklaart wellicht waarom zijn Italiaanse Serenade uit 1887 voor zijn doen een uiterst blijmoedig stuk is. Het begint uitermate voortvarend, waarna een soort doorwerking volgt waarin Wolf op wagneriaanse wijze met motieven speelt. Zelfs een instrumentaal recitatief maakt zijn opvatting. Voor Wolf, die het beste kon componeren op zeer geïnspireerde momenten, was de Serenade het begin van een creatieve explosie waarin hij talloze liederen schreef. De Serenade werd waarschijnlijk vanwege het blijmoedige karakter een van zijn meest gespeelde werken. Ook strijkorkesten spelen het vaak.

Mozart - Adagio en Fuga

Over Johann Sebastian Bach wordt vaak gezegd dat hij na zijn dood in 1750 in de vergetelheid raakte en dat hij daar pas uit kwam toen Mendelssohn in 1829 de *Matthäus-Passion* uitvoerde. Dat idee is half juist. Het klopt dat Mendelssohns uitvoering de status van Bach enorm verhoogde en dat daarna de belangstelling voor Bach enorm toenam. Echter, voor 1829 was Bach zeker niet onbekend. Men kende weliswaar nog lang niet al zijn muziek, maar voldoende om een beeld van zijn werk te vormen. Bach gold als een meester van het contrapunt en diverse klavierstukken stonden centraal in het onderricht in theorie en compositie. Dat veel van Bach nog niet was uitgegeven, was geen belemmering. Van veel composities circuleerden kopieën die driftig werden bestudeerd. Diverse kopieën waren in het bezit van de Oostenrijkse diplomaat baron Van Swieten. Mozart zag bij Van Swieten in 1782 composities van Bach, was diep onder de indruk en begreep hoe belangrijk Bach voor hem was. Door zijn eigen taal (met als belangrijkste ingrediënten een Italiaanse melodiestijl en de invloed van de Oostenrijkse kerkmuziek) te vermengen met het contrapunt van Bach, kon hij zijn eigen stijl een veel sterkere dramatische lading geven. Aanvankelijk beperkte Bachs invloed zich tot arrangementen van composities van Bach, later werd het contrapunt een natuurlijk onderdeel van zijn taal, bijvoorbeeld in zijn *Adagio* en *Fuga* en in zijn laatste symfonie 'Jupiter' die eindigt met een contrapuntisch hoogstandje. De *Fuga* was oorspronkelijk geschreven voor piano en werd later door Mozart bewerkt voor strijkkwartet. Het *Adagio* schreef hij vijf jaar na de *Fuga* bij wijze van inleiding. Omdat de twee stukken voor zover bekend niet zijn ontstaan uit een opdracht, mogen we aannemen dat eerbied voor Bach en behoefte aan speelplezier met vrienden (Mozart was ook een uitstekend strijker) een belangrijke reden is. De dramatische lading van veel werken van de late Mozart viel bij de romantiek in goede aarde. Voor de romantiek was Mozart overwegend een zondagscomponist, maar enkele zeer dramatische werken, waaronder dit tweeluik, stonden bij romantici in hoog aanzien.

Eugène Ysaÿe - Sonate voor twee violen

Waren Wolf en Mozart in de eerste plaats componisten die wisten hoe ze instrumenten konden aanwenden voor hun persoonlijke muzikale taal, de Belg Ysaÿe was primair een violist. Hij gold als een van de grootste van zijn tijd, beroemde componisten droegen stukken aan hem op en hij was met de Belgische koningin Elisabeth de initiatiefnemer tot het vioolconcours Ysaÿe dat nu bekend is onder de naam Koningin Elisabethconcours. Zijn bekendste werk is een groep van zes sonates voor violsolo (ieder opgedragen aan een groot violist) waarin toespelingen op Bachs stukken voor violsolo hand in hand gaan met een laatromantische harmonie, grillige vormen en het uiterste aan virtuositeit. Iets daarvan is ook aanwezig in zijn Tweede sonate voor twee violen, al zijn er ook verschillen. De virtuositeit is minder extreem en de contrasten tussen de episodes lijken kleiner, al is de sonate alleen goed te spelen door twee superieure solisten die ook excelleren in kamermuziek. Gebleven is de harmonie die vaak niet of pas na lange tijd naar een rustpunt tendert, de voortdurend veranderende zinslengten die bijdragen aan een sfeer van onrust, een hang naar klankschoonheid terwijl die vaak wordt gefrustreerd door een dramatiek die zelden tot een oplossing komt. Ysaÿe's muziek is weliswaar overwegend tonaal en zijn stukken zijn, zeker als men ze in hun geheel kan overzien, prachtig van architectuur, maar de grootste uitdaging voor de violisten is om die grote lijn te pakken en vast te houden en om zich niet te laten intimideren door het vrijwel permanent turbulente van deze muziek.

Jean Françaix - Strijktrio

Als de Fransman Françaix in het begin van zijn carrière iets niet wilde, dan wel de turbulentie van Ysaÿe. Françaix groeide op in een land en periode (Frankrijk tijdens het interbellum) waarin vele, op dat moment toonaangevende componisten wilden afrekenen met de complexiteit en onoverzichtelijkheid van veel muziek uit het fin de siècle en als alternatief daartegenover stelden een duidelijke vorm, tonale harmonieën, ongecompliceerde melodieën en grote speelvreugde. In dat klimaat schreef Françaix onder meer zijn Strijktrio. Dat het lijkt op divertimenti en serenades van Mozart is geen toeval. Françaix en zijn geestverwanten hielden niet van opgelegde diepe gevoelens (want die gingen door voor Duits en romantisch). Mozart was voor hen een klassieke componist van evenwichtige vormen en een wel intense, maar on-theatrale inhoud. Wel hielden ze van schijnbaar ongecompliceerde muziek die door middel van kleine gebaren een rijk gevoelensleven suggereert. In dit stuk moet men die gebaren zoeken in de soms onschoolse harmonische wendingen, de abrupte eindes van allerlei episodes en de onverwachte veranderingen in de verhoudingen tussen de instrumenten. Zulke momenten illustreren een heersend cliché over veel muziek uit het interbellum: in wezen klassieke muziek met hier en daar wat foute noten. Simon Vestdijk sprak in dat verband van 'Händel in de hel'.

Ravel - Strijkkwartet

Debussy en Ravel worden vaak in één adem genoemd, maar ze verschillen evenzeer als Bach en Händel, Haydn en Mozart, Schumann en Chopin, Wagner en Brahms. Ze delen weliswaar allerlei eigenschappen zoals een grote liefde voor klankverfijning en voor harmonieën die tegen het tonale aanleunen maar het niet helemaal zijn. Maar de verschillen zijn voor hun werk even bepalend. Ravel was veel klassieker en daarmee veel voorspelbaarder in zijn frasering. Ook uit zijn vormen in het Kwartet spreekt die houding. Het eerste deel heeft de vorm van een klassieke sonate, het tweede dat van een scherzo, het derde van een uitgerekt lied en het vierde een soort rondo. In zijn harmonieën liet Ravel zich inspireren door de toenmalige Franse liefde voor exotiek, vooral Russische en Spaanse muziek (Ravel was geboren in Baskenland en keek voor inspiratie graag over de grens). Hoewel het Strijkkwartet een samenspel is van vier gelijke instrumenten, denkt Ravel meer harmonisch dan contrapuntisch. Zijn akkoorden zijn vaak moderner dan bij Debussy, maar hij houdt meer van een strakke ritmische beweging. De twee componisten waren zich behalve zeer bewust van hun verschillen, ook zeer van hun niveau. Beiden hadden moeite met machtige cultuurpausen die opteeden voor een minder avontuurlijke stijl. Beiden vonden ook dat ze zich niets van die pausen moesten aantrekken. Debussy schreef aan Ravel over zijn kwartet nadat het bekritiseerd was: 'In naam van alle goden en mijzelf, verander er niets aan!' Die raad heeft Ravel opgevolgd.

Emanuel Overbeeke

Ray Chen gaf op 8-jarige leeftijd zijn eerste concert met het Queensland Philharmonic Orchestra, en het jaar daarop werd hij gevraagd te spelen tijdens de opening van de Olympische Winterspelen in Osaka. Hij brak door na het winnen van de Yehudi Menuhin Competition for Young Violonists in 2008, en de Koningin Elisabethwedstrijd in 2009. In datzelfde jaar won hij de Eerste Prijs van de Young Concert Artists International Auditions in New York City. Ray Chen ontleent zijn roem en bekendheid niet alleen aan live-concerten, zoals op Quatorze Juillet 2015, toen hij in hartje Parijs optrad voor een publiek van 800.000 luisteraars. Hij is ook zeer actief via de sociale media en internet, waar hij in SoundCloud meer dan één miljoen volgers heeft. Ook maakt hij korte, online-video's waarmee hij nieuw publiek aanboort. Hij bespeelt een Stradivarius uit 1735, de 'Samazeuilh', die hem ter beschikking is gesteld door de Nippon Music Foundation, en die ooit werd bespeeld door de Amerikaanse violist Mischa Elman (1891-1967).

Noah Bendix-Balgley en **Amihal Grosz** zijn de aanvoerders (*Koncertmeester* respectievelijk *Solobratcher*) van de violisten en altviolisten van de Berliner Philharmoniker. **Stephan Koncz** is cellist in hetzelfde orkest. Ook speelt hij in het ensemble van de Twaalf Cellisten van de Berliner Philharmoniker en het Brahms Ensemble Berlin.